

Quickscan flora en fauna Gasleiding Coevorden

Arnhem, 29 november 2017

Colofon

Titel	: Quicksan flora en fauna
Subtitel	: Gasleiding Coevorden
Projectnummer	: 17.118
Datum	: 29 november 2017
Veldonderzoek	: E.W.A. Janssen
Auteur(s)	: E.W.A. Janssen
Goedgekeurd door	: T. Kooij
Opdrachtgever	: Agel Adviseurs, Oosterhout
Contactpersoon	: H. Wenting en M. van der Wielen

Bezoekadres	: Tivolilaan 205, Arnhem
Postcode	: 6824BV
Postbus	: 2, (6800AA)
Telefoon	: 026-8454583

info@ekoza.nl
www.ekoza.nl

Ekoza B.V. is lid van het Netwerk Groene Bureaus: www.netwerkgroenebureaus.nl

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
2. Wettelijk kader	5
2.1 Natura 2000-gebieden	5
2.1.1 Programmatische Aanpak Stikstof	5
2.2 Soorten	6
2.3 Houtopstanden	8
2.4 Natuurnetwerk Nederland	8
3. Gebiedsbeschrijving	10
3.1 Gebiedsbeschrijving	10
3.2 Voorgenomen ingreep	12
4. Onderzoeksmethode	14
4.1 Bronnenonderzoek	14
4.2 Veldonderzoek	14
4.3 Uitwerking en rapportage	14
5. Resultaten	16
5.1 Gebiedsbescherming	16
5.1.1 Natura 2000	16
5.1.2 Natuurnetwerk Nederland	17
5.2 Soortbescherming	18
5.2.1 Grondgebonden zoogdieren	18
5.2.2 Vleermuizen	20
5.2.3 Vogels	21
5.2.4 Reptielen, amfibieën en vissen	22
5.2.5 Flora	22
5.2.6 Ongewervelden	23
6. Conclusies en aanbevelingen	25
6.1 Gebiedsbescherming	25
6.2 Soortbescherming	25
6.2.1 Grondgebonden zoogdieren	25
6.2.2 Vleermuizen	26
6.2.3 Vogels	26
6.2.4 Reptielen, amfibieën en vissen	26
6.2.5 Flora	26
6.2.6 Ongewervelden	26
Bronnen	27
Literatuur	27
Websites	27

1. Inleiding

Bio Energy is voornemens een gasleiding in Coevorden aan te leggen. Het gaat om gedeeltelijk ondergrondse gestuurde boringen en gedeeltelijk om het graven van geulen.

Eén van de haalbaarheidsstudies die voor deze ingreep dient te worden uitgevoerd is toetsing aan de natuurwet- en regelgeving. De plangebieden en de groene omgeving kunnen als leefomgeving dienen voor verschillende diersoorten of als groeiplek van plantensoorten. Veel dieren en planten zijn middels de Wet natuurbescherming beschermd. Om inzichtelijk te krijgen of voor het uitvoeren van de werkzaamheden een ontheffing nodig is in het kader van deze wet, is het noodzakelijk om te weten of er beschermde dieren en/of planten in of vlakbij het plangebied voorkomen.

Mogelijk liggen er beschermde natuurgebieden in de directe omgeving van de terreinen waarop de ingreep effect kan hebben. Dit is eveneens van belang te weten in verband met de Wet natuurbescherming.

De voorliggende rapportage beschrijft de resultaten van een quickscan. Het betreft een beoordeling van de huidige en potentiële aanwezigheid van beschermde soorten planten en dieren op de onderzoekslocatie en de te verwachten effecten van de voorgenomen ingreep op beschermde soorten en gebieden. De quickscan vindt plaats op grond van bronnenonderzoek en een terreinbezoek. Tijdens het terreinbezoek wordt een inschatting gemaakt welke soorten voor kunnen komen en welke soorten op voorhand uit te sluiten zijn.

Deze quickscan is een momentopname en kan slechts in beperkte mate uitsluitel geven over de afwezigheid van soorten. Dit onderzoek betreft geen volledige veldinventarisatie. Mochten er effecten te verwachten zijn van de werkzaamheden op beschermde soorten die mogelijk aanwezig zijn, dan wordt een nader onderzoek geadviseerd.

In hoofdstuk 2 staat het wettelijke kader uiteengezet, waaraan getoetst dient te worden. Hoofdstuk 3 geeft een beschrijving van het onderzoeksgebied en de voorgenomen ingrepen. Hoofdstuk 4 geeft een korte beschrijving van de onderzoeksmethode. In hoofdstuk 5 worden de resultaten van het onderzoek besproken. Tenslotte worden in hoofdstuk 6 de conclusies en aanbevelingen gegeven.

2. Wettelijk kader

Vanaf 1 januari 2017 geldt de Wet natuurbescherming. Deze wet vervangt 3 wetten: de Natuurbeschermingswet 1998, de Boswet en de Flora- en faunawet. Voor diverse werkzaamheden in nationaal belang, zoals werkzaamheden rond de hoofdspoorwegen, is de Minister van Economische zaken bevoegd gezag.

De Wet natuurbescherming is gericht op de bescherming van:

- *Natura 2000-gebieden*
- *Soorten*
- *Houtopstanden*

2.1 Natura 2000-gebieden

De basis voor Natura 2000 gebieden zijn de Europese Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn. Deze natuurbeschermingsrichtlijnen hebben naast de bescherming van specifieke flora en fauna eveneens als doel om de leefgebieden van deze soorten te behouden, te herstellen of uit te breiden.

In Nederland zijn 164 gebieden als Natura 2000-gebied aangewezen door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) (tegenwoordig het Ministerie van Economische Zaken). Door de Minister van LNV (tegenwoordig EZ) zijn instandhoudingsdoelstellingen vastgesteld voor de Natura 2000-gebieden, deze staan vermeld in het (ontwerp-) aanwijzingsbesluit. In het (ontwerp-) aanwijzingsbesluit staan de instandhoudingsdoelstellingen voor alle habitattypen, -soorten en broedvogels die in het Natura 2000-gebied voorkomen beschreven. Daarnaast staat beschreven op welke wijze de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren zijn. Onder “instandhouding” wordt verstaan het geheel aan maatregelen die nodig zijn ter behoud of herstel van een gunstige staat van instandhouding van de natuurlijke habitats en populaties van wilde dier- en plantensoorten.

Elke activiteit (in de wet: project of handeling) zowel binnen als buiten een Natura 2000-gebied die gelet op de instandhoudingsdoelstellingen:

- de kwaliteit van de natuurlijke habitats of de habitats van soorten in dat gebied kan verslechteren; of - een significant verstorend effect kan hebben op de soorten waarvoor dat gebied is aangewezen, is ingevolge artikel 2.7, tweede lid verboden. De activiteit kan slecht doorgang vinden wanneer het bevoegd gezag een vergunning verleent.

2.1.1 Programmatische Aanpak Stikstof

Op 1 juli 2015 is de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) in werking getreden. De depositie van stikstof is een van de belangrijkste belemmeringen om de Europese natuurdoelen te halen. Stikstofdepositie leidt tot vermesting en/of verzuring van de bodem. In natuurgebieden kan dit negatieve effecten hebben op de aanwezigheid, beschermde flora en fauna.

De PAS combineert twee manieren om de natuurdoelen van Natura 2000 zeker te stellen:

- *Het blijvend laten dalen van de stikstofdepositie door het nemen van maatregelen aan de bron;*
- *Het uitvoeren van herstelmaatregelen voor stikstofgevoelige natuur.*

De PAS bepaalt ook dat een deel van de daling van de stikstofdepositie mag worden ingezet voor nieuwe projecten of projecten waarin uitbreiding van bestaande stikstofemissie aan de

orde is. Dit wordt ontwikkelingsruimte genoemd. Op deze manier blijft de stikstofdepositie dalen, terwijl er ook ruimte is voor de gewenste economische ontwikkeling.

Met de inwerkingtreding van het PAS geldt alleen nog een vergunningplicht voor activiteiten die meer dan 1 mol stikstofdepositie per hectare per jaar geven op een stikstofgevoelig Natura 2000-gebied. Bij een stikstofdepositie tussen de 0,05 mol en 1 mol N/ha/j bestaat er een meldingsplicht.

2.2 Soorten

Onder de Wet natuurbescherming geldt, net als onder voormalige Flora- en faunawet, een zorgplicht voor alle in het wild levende dieren.

De Wet natuurbescherming kent drie beschermingsregimes

- *soorten van de Vogelrichtlijn*
- *soorten van de Habitatrichtlijn*
- *andere soorten*

Vogelrichtlijnsoorten

Onder de soorten van de Vogelrichtlijn vallen alle van nature in Nederland in het wild levende vogels. Ingevolge artikel 3.1 is het verboden om:

1. *Opzettelijk vogels te doden of te vangen;*
2. *Opzettelijk vogelnesten, -rustplaatsen en -eieren te vernielen of te beschadigen of vogelnesten weg te nemen;*
3. *Eieren van vogels te rapen en deze onder zich te hebben;*
4. *Opzettelijk vogels te storen, tenzij de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort.*

Habitatrichtlijnsoorten

Onder de soorten van de Habitatrichtlijn vallen soorten die genoemd zijn in Bijlage IV van de Habitatrichtlijn, Bijlage I en II van het Verdrag van Bern en Bijlage II van het Verdrag van Bonn. In de Bijlagen van de Verdragen van Bern en Bonn worden ook vogels genoemd.

Wat betreft deze soorten is het ingevolge artikel 3.5 verboden om:

1. *Opzettelijk dieren te doden of te vangen;*
2. *Opzettelijk dieren te verstoren;*
3. *Opzettelijk eieren van dieren te vernielen of te rapen;*
4. *Voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren te beschadigen of te vernielen;*
5. *Opzettelijk planten in hun natuurlijke verspreidingsgebied te plukken, te verzamelen, af te snijden, te onwortelen of te vernielen.*

Andere soorten

Onder het beschermingsregime andere soorten vallen soorten waarvan er geen Europese verplichting tot bescherming is. Dit zijn soorten die vanuit nationaal belang extra bescherming behoeven. De beschermde status van soorten kan per provincie gaan verschillen. Provincies hebben de bevoegdheid om bij provinciale verordening vrijstelling te verlenen voor nationaal beschermde soorten. Ook EZ (bevoegd gezag in deze) heeft een lijst met vrijgestelde soorten welke te vinden zijn in de Regeling natuurbescherming artikel 3.31. en Bijlage 13.

Ingevolge artikel 3.10 is het verboden om:

1. *Opzettelijk dieren te doden of te vangen;*
2. *Voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren te beschadigen of te vernielen;*
3. *Opzettelijk planten in hun natuurlijke verspreidingsgebied te plukken te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen.*

Zorgplicht

Artikel 1.11 Wnb voorziet in een algemene verplichting voor een ieder om voldoende zorg te dragen voor Natura 2000-gebieden, bijzondere nationale natuurgebieden en voor in het wild levende dieren en planten en hun directe leefomgeving. Het betreft bovendien niet alleen dieren en planten van soorten waarvoor de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn specifieke beschermingsmaatregelen eisen, maar alle in het wild levende dieren en planten.

De zorgplicht is als een open norm geformuleerd in het eerste lid van artikel 1.11. In het tweede lid wordt de zorgplicht iets geconcretiseerd door te bepalen dat de zorgplicht in elk geval inhoudt dat een ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten nadelige gevolgen kunnen worden veroorzaakt voor een Natura 2000-gebied, een bijzonder nationaal natuurgebied of voor in het wild levende dieren en planten:

- dergelijke handelingen achterwege laat, dan wel,
- indien dat achterwege laten redelijkerwijs niet kan worden gevegd, de noodzakelijke maatregelen treft om die gevolgen te voorkomen, of
- voor zover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk beperkt of ongedaan maakt.

Voor de bescherming van dieren en planten van soorten waarvoor geen specifiek beschermingsregime geldt op grond van hoofdstuk 3, heeft de zorgplicht zelfstandig betekenis. Op grond van de zorgplichtbepaling moeten schadelijke handelingen in beginsel achterwege worden gelaten dan wel moeten maatregelen worden genomen om schadelijke gevolgen (zoveel mogelijk) te voorkomen.

Jaarrond beschermde nesten

Onder de Flora- en faunawet zijn vogelsoorten die jaar op jaar gebruik maken van hetzelfde nest verdeeld over vier categorieën. Voorlopig wordt door de Provincies en het ministerie van EZ voor de Wet natuurbescherming de lijst met soorten zoals deze voor de Flora- en faunawet geldt gehanteerd.

Nesten van vogelsoorten van categorie 1 t/m 4 zijn jaarrond beschermd, de nesten van soorten in categorie 5 zijn beschermd als er onvoldoende alternatieven zijn.

Categorieën:

1. *Nesten die, behalve gedurende het broedseizoen als nest, buiten het broedseizoen in gebruik zijn als vaste rust- en verblijfplaats.*
2. *Nesten van koloniebroeders die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing of biotoop. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar.*
3. *Nesten van vogels, zijnde geen koloniebroeders, die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing. De*

(fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar.

4. *Vogels die jaar in jaar uit gebruik maken van hetzelfde nest en die zelf niet of nauwelijks in staat zijn een nest te bouwen.*
5. *Nesten van vogels die weliswaar vaak terugkeren naar de plaats waar zij het jaar daarvoor hebben gebroed of de directe omgeving daarvan, maar die wel over voldoende flexibiliteit beschikken om, als de broedplaats verloren is gegaan, zich elders te vestigen.*

2.3 Houtopstanden

De regels van de huidige Boswet zijn grotendeels onveranderd opgenomen in de Wet natuurbescherming. Ingevolge artikel 4.1 vallen buiten de bescherming houtopstanden:

- *houtopstanden binnen de bij besluit van de gemeenteraad vastgestelde grenzen van de bebouwde kom (voor deze wet);*
- *houtopstanden op erven of in tuinen, fruitbomen en windschermen om boomgaarden;*
- *naaldbomen bedoeld als kerstbomen en niet ouder dan twintig jaar;*
- *kweekgoed;*
  - *uit populieren of wilgen bestaande wegbeplantingen,*
  - *beplantingen langs waterwegen, en*
  - *eenrijige beplantingen langs landbouwgronden;*
- *het dunnen van een houtopstand;*
- *uit populieren, wilgen, essen of elzen bestaande beplantingen die zijn bedoeld voor de productie van houtige biomassa indien zij:*
  - *ten minste eens per tien jaar worden geoogst;*
  - *bestaan uit minstens tienduizend stoven per hectare per beplantingseenheid*
  - *bestaande uit een aaneengesloten beplanting die niet wordt doorsneden door onbeplante stroken breder dan twee meter;*
  - *zijn aangelegd na 1 januari 2013.*

Ingevolge artikel 4.2 is het verboden een houtopstand geheel of gedeeltelijk te vellen zonder daar melding van te doen bij Gedeputeerde Staten. Dit geldt niet voor het periodiek vellen van griend- of hakhout. Binnen drie jaar moet het geveld deel weer zijn herplant.

2.4 Natuurnetwerk Nederland

Het doel van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS), tegenwoordig Natuurnetwerk Nederland genaamd, is om een samenhangend netwerk te creëren van kwalitatief hoogwaardige natuurgebieden en natuurrijke cultuurlandschappen. Het huidige netwerk bestaat voor het merendeel uit Natura 2000-gebieden, de beschermde natuurmonumenten en andere bestaande natuurgebieden. Daarnaast worden natuurgebieden uitgebreid, nieuwe natuurgebieden ontwikkeld en ecologische verbindingzones aangelegd.

Onderdeel van het Natuurnetwerk Nederland zijn Ecologische Verbindingszones (EVZ), die natuurgebieden met elkaar verbinden om het migreren van dieren en planten tussen natuurgebieden mogelijk te maken.

De provincies zijn sinds 2014 verantwoordelijk voor de begrenzing en de ontwikkeling van dit natuurnetwerk. Binnen het Natuurnetwerk Nederland geldt de “nee, tenzij”-benadering. Dit houdt in dat bestemmingswijziging en de uitvoering van bepaalde plannen niet mogelijk zijn

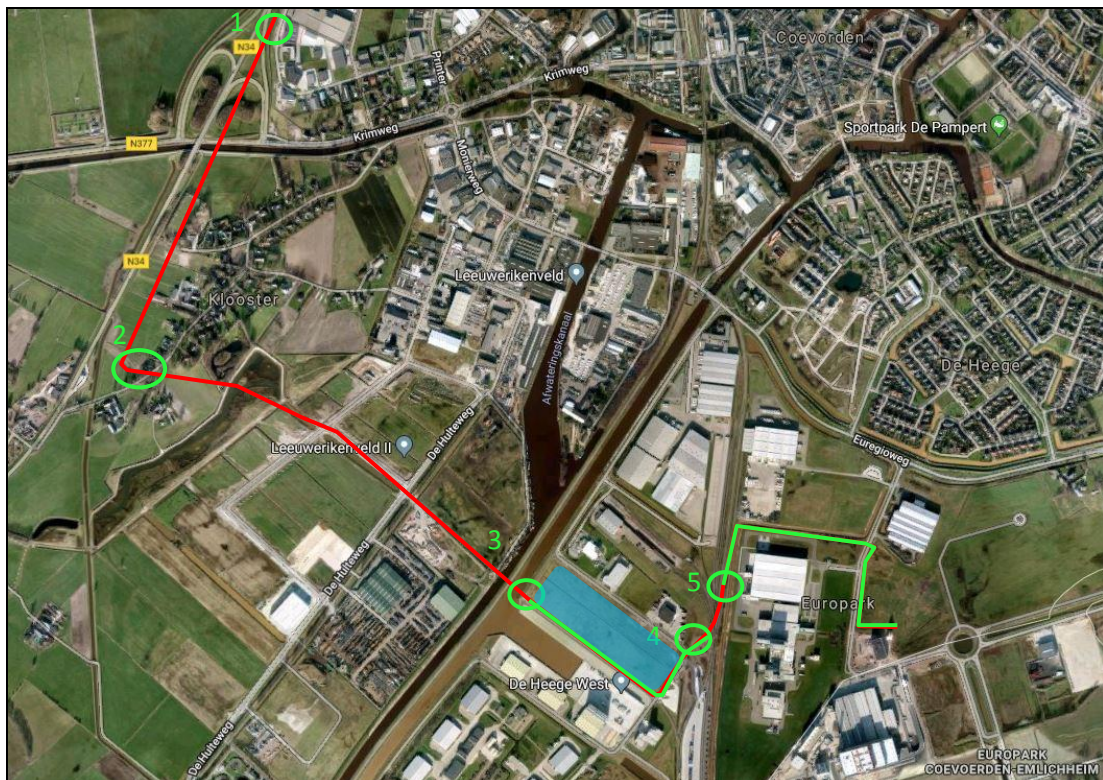

als daarmee de wezenlijke kenmerken of natuurwaarden van het gebied significant worden aangetast, tenzij er geen reële alternatieven zijn en er sprake is van redenen van groot openbaar belang. De initiatiefnemer moet onderzoek laten verrichten, om te kunnen bepalen of de wezenlijke kenmerken en waarden van een gebied significant worden aangetast.

3. Gebiedsbeschrijving

3.1 Gebiedsbeschrijving

Het plangebied waar een quickscan benodigd is, is gelegen aan zuidoostkant van de vestingsstad Coevorden in de provincie Drenthe (fig. 1). Het grootste deel van de geplande gasleiding zal ondergronds worden aangelegd. De intrede- en uitredepunten en locaties waar gegraven gaat worden zijn gelegen in grasland, maisland en in industrie- / haventerrein. Ze zijn in figuur 1 lichtgroen weergegeven. Een indruk aan de hand van foto's van deze plekken is weergegeven in figuur 2 t/m 8.

Figuur 1. Ligging van het gasleiding tracé. Ondergrondse delen in rood, groene delen zijn plaatsen waar gegraven gaat worden en in blauw de locatie van de biovergistingsinstallatie (bron: www.googlemaps.com),.

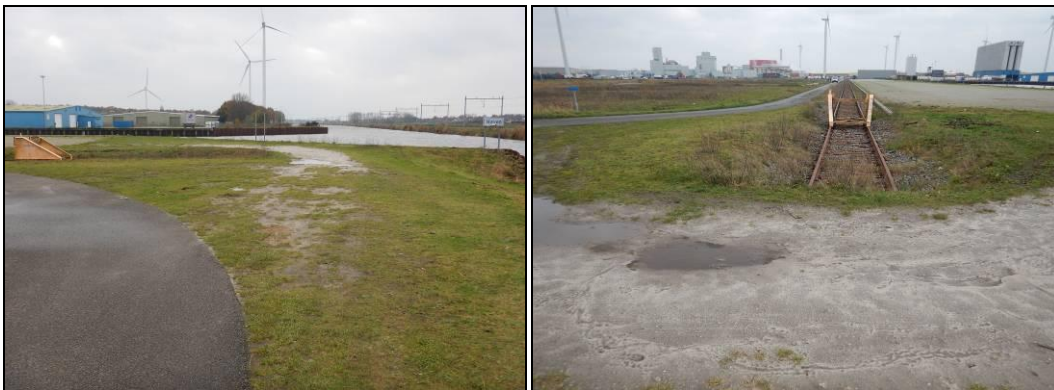

Fig. 2. Locatie (intrede)punt 1.

Fig. 3. Locatie (in- en uittrede)punt 2.

Fig. 4. Locatie (uittrede)punt 3.

Fig. 5. Locatie (intrede)punt 4.

Fig. 6. Locatie (intrede)punt 5.

Fig. 7. Locatie gasleiding tussen punt 3 en 4.

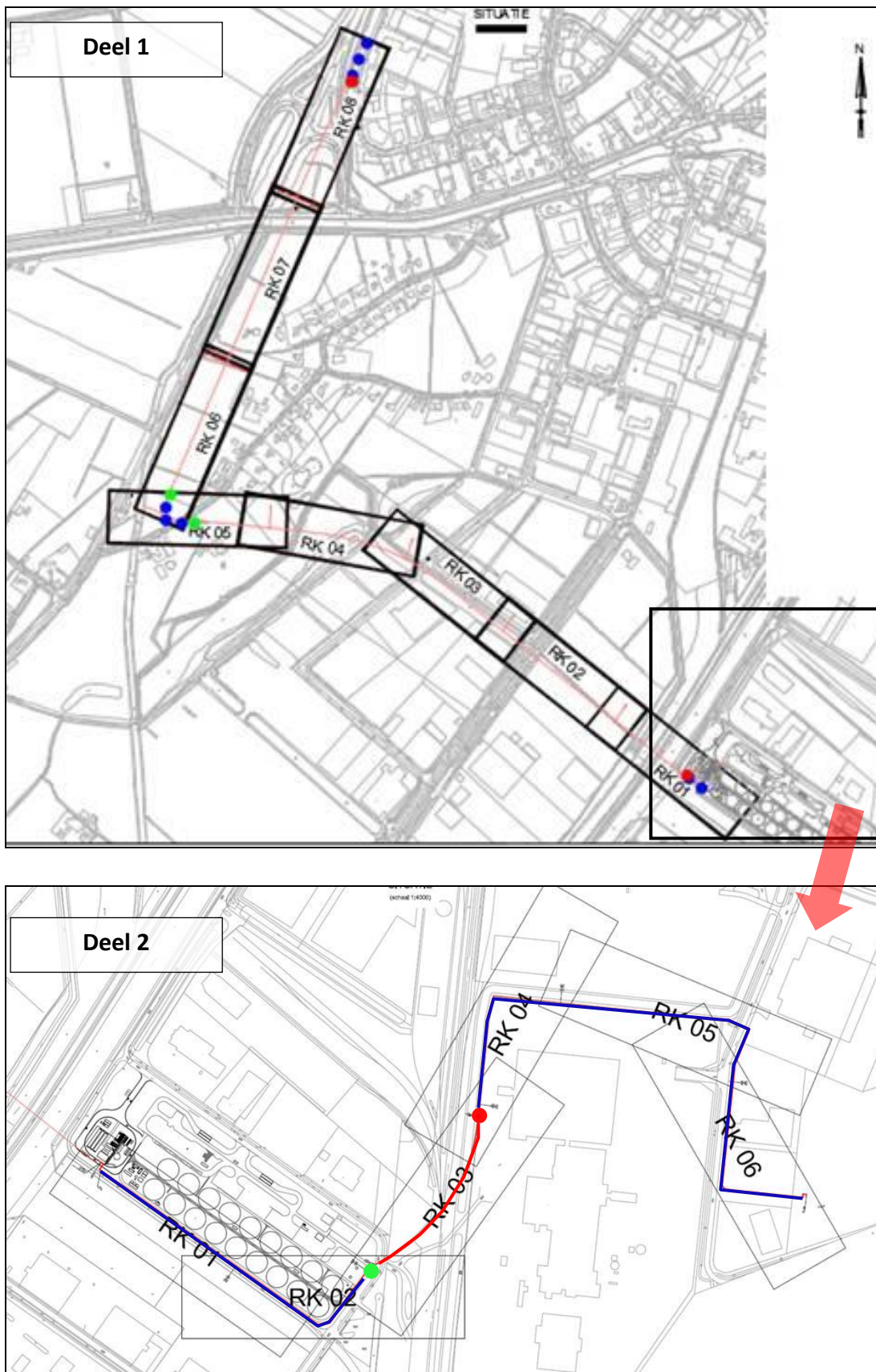

Fig. 8. Locatie gasleiding tussen punt 5 en eindpunt.

3.2 Voorgenomen ingreep

Het plan is om een gasleiding aan te leggen tussen een biovergistingsinstallatie en een bestaande leiding. Het tracé wordt voor een gedeelte middels horizontale boringen (HDD, rode lijn figuur 1) aangelegd. Daarnaast is een gedeelte waarvoor wel vanaf de bovengrond een gleuf wordt gegraven (groene lijn en cirkels fig. 1 en blauwe lijn fig. 9). Alleen de intredepunten en open ontgraving zijn belangrijk om te onderzoeken op aanwezige flora en faunawaarden. Het totale tracé, zoals beoogd heeft een lengte van circa 4 kilometer. De planning is zo spoedig mogelijk, na het doorlopen van de wettelijke procedures.

Figuur 9. Locatie gasleiding en boorpunten (intredepunt groen, uittredepunt rood). Blauwe punten en lijnen betekenen ingraven van leiding.

4. Onderzoeksmethode

Het onderzoek bestaat uit twee delen. Voor het onderzoek is begonnen met een literatuurstudie, gevolgd door een veldonderzoek in het plangebied.

4.1 Bronnenonderzoek

Het bronnenonderzoek gaat uit van bestaande en beschikbare gegevens. Voor een actueel overzicht van beschermde soorten die in de regio voorkomen, is gebruik gemaakt van de gegevens die openbaar zijn zoals verspreidingsatlassen van verschillende soortgroepen, bijvoorbeeld 'De amfibieën en reptielen van Nederland' (Creemers, 2009). Daarnaast mocht via het abonnement van Ekoza BV de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) worden ingezien. Dit is gedaan voor de laatste vijf jaar en tot twee kilometer van het plangebied. Voor informatie over gebiedsbescherming is gebruikt gemaakt van de sites van de Provincies en van overheidssites van het Ministerie van Economische Zaken; deze zijn opgenomen in het bronnenoverzicht.

4.2 Veldonderzoek

Het plangebied is bezocht op 21 november, waarbij het weer bewolkt maar droog was met een temperatuur van zo'n 13 graden Celsius. Daarbij zijn alle in figuur 1 felgroen geaccentueerde delen bezocht en onderzocht.

Het veldwerk voor dit onderzoek is uitgevoerd in de vorm van een quickscan. Er is zowel (globaal) gekeken naar de daadwerkelijk aanwezige flora en fauna als naar de mogelijke waarden die het gebied herbergt in andere tijden van het jaar die tijdens een eenmalig bezoek niet kunnen worden vastgesteld.

Tijdens het terreinbezoek is zoveel mogelijk concrete informatie verzameld met betrekking tot de aan- of afwezigheid van beschermde soorten (zicht- en geluidswaarnemingen, sporenonderzoek naar de aanwezigheid van nesten, holen, uitwerpselen, haren, etc.).

Aan de hand van literatuurgegevens en veldbezoek wordt een inschatting gemaakt van het voorkomen van beschermde natuurwaarden en de mogelijke invloed van de werkzaamheden op deze waarden.

4.3 Uitwerking en rapportage

Bij de bescherming van natuur in Nederland wordt onderscheid gemaakt tussen gebiedsbescherming en soortenbescherming. In voorliggende rapportage komen de volgende onderdelen aan bod:

[Oriëntatiefase toets Wet natuurbescherming: gebiedsbescherming](#)

Voorliggend onderzoek beschrijft de oriëntatiefase van de toetsing aan de Wet natuurbescherming.

In een oriënterend onderzoek worden o.a. de onderstaande vragen beantwoord:

1. Ligt de ingreeplocatie binnen (de invloedssfeer van) een Natura 2000-gebied, zodat effecten te verwachten zijn.
2. Wat zijn de mogelijke negatieve en/of positieve effecten van de voorgenomen ingrepen op de instandhoudingdoelstellingen van een Natura 2000-gebied in kwestie.
3. Kunnen deze effecten:
  - a. verstorend zijn voor kwalificerende soorten
  - b. leiden tot een verslechtering van de kwaliteit van de kwalificerende habitats
  - c. significant negatief zijn voor het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen

Hieruit volgt of er een vergunning op grond van de Wet natuurbescherming is vereist. Het wel of niet afgeven van een vergunning wordt beoordeeld door middel van een verstorings- of verslechteringstoets of een passende beoordeling.

Toetsing aan De Wet natuurbescherming: soortenbescherming

Onderzocht wordt of de verbodsbepalingen van de Wet natuurbescherming aangaande soorten worden overtreden, een ontheffing noodzakelijk is en of daaruit voortvloeiende verplichtingen in de vorm van mitigatie of compensatie noodzakelijk zijn. Hierbij is onderscheid gemaakt in soorten die staan op de lijst van de Vogel- of Habitatrichtlijn, op de lijst van Andere soorten of op de lijst van Vrijgestelde Soorten.

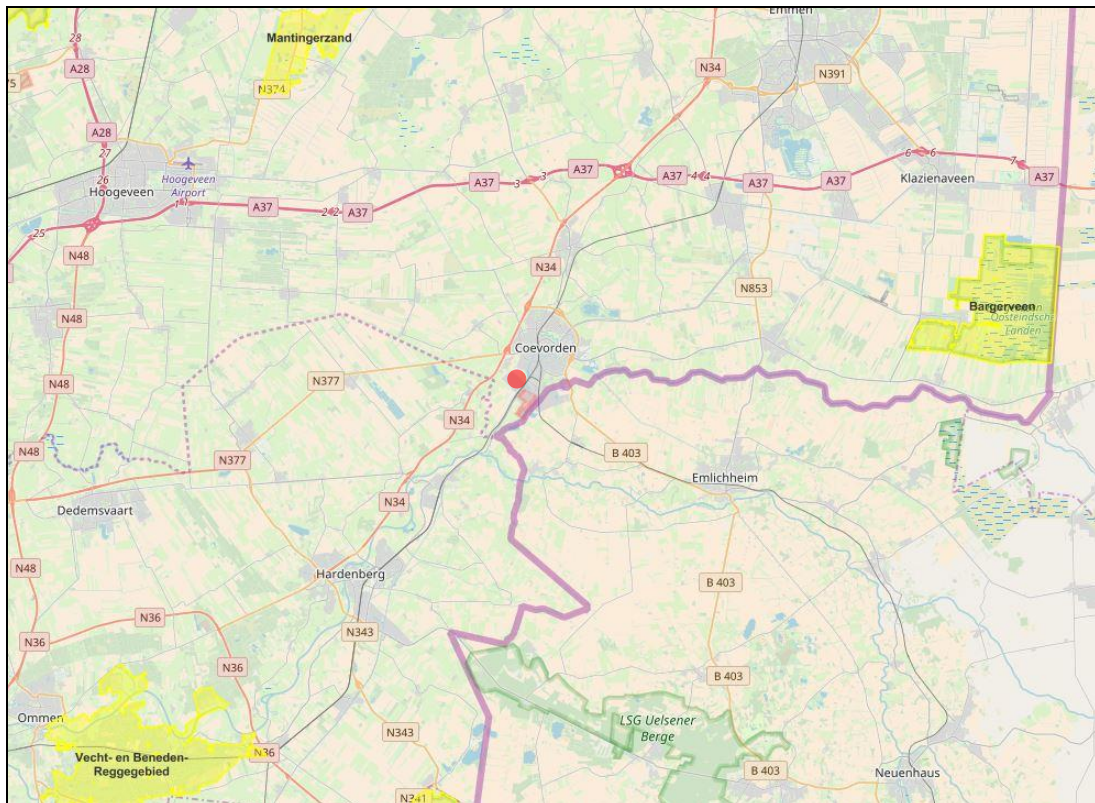
5. Resultaten

De werkzaamheden welke worden uitgevoerd kunnen zowel effect hebben op beschermde gebieden als op beschermde soorten. Aan de hand van literatuurgegevens en het veldbezoek wordt een inschatting gemaakt van het voorkomen van beschermde natuurwaarden en de mogelijke invloed van de werkzaamheden op deze waarden.

5.1 Gebiedsbescherming

5.1.1 Natura 2000

Er liggen geen Natura 2000-gebieden binnen een straal van 15 kilometer van het plangebied. Dichtstbijzijnde Natura 2000-gebieden zijn Baggerveen, Vecht- en Beneden Reggegebied en Mantingerzand (fig. 10). Daarvan ligt Mantingerzand hemelsbreed op bijna 16 kilometer afstand.

Figuur 10. Plangebied (rood) t.o.v. Natura 2000-gebieden (geel) bron: <https://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/googlemapszoek2.aspx/>.

De effectenbeoordeling t.a.v. Natura 2000 gebieden

De ingreep betreft hoofdzakelijk het graven van een gleuf en in- / uittredepunten. Voor de graafwerkzaamheden zal gewerkt worden met een mini-kraan. Natura 2000-gebieden worden niet betreden. Effecten op Natura 2000-gebieden en dan specifiek op instandhoudingsdoelstellingen van aangewezen habitattypen, habitatsoorten, broedvogels en niet-broedvogels worden gezien de kleinschaligheid van de ingreep en de afstand van

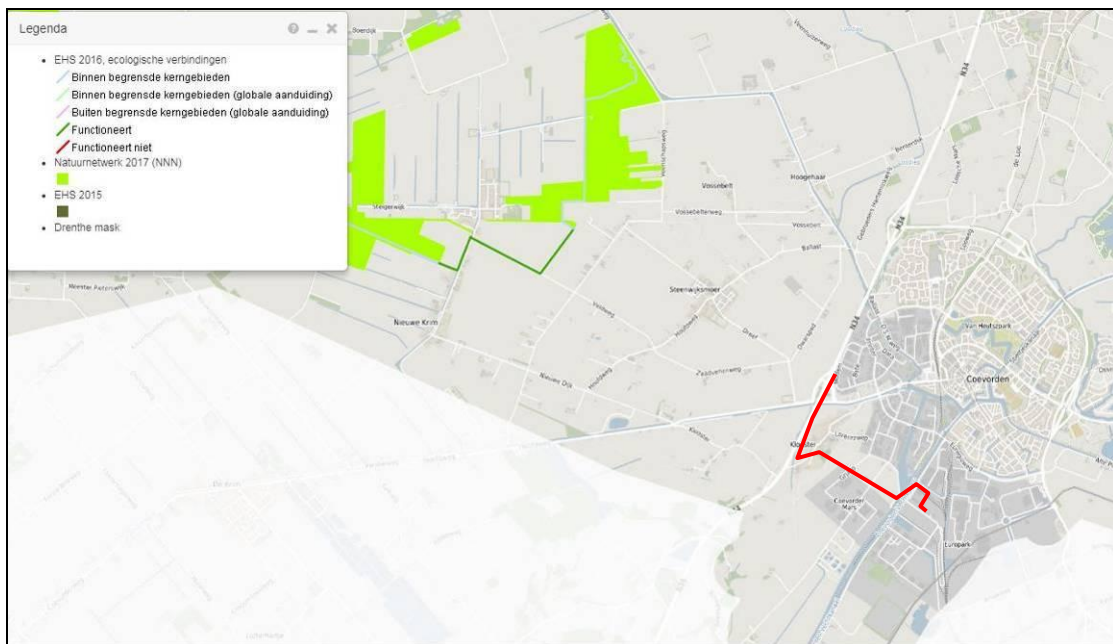
meer dan 15 kilometer tot het dichtstbijzijnde Natura 2000-gebied uitgesloten.

5.1.2 Natuurnetwerk Nederland

De voormalige EHS, of beter gezegd het Natuurnetwerk Nederland (NNN) werd tot voor kort op Rijksniveau vastgelegd, maar op provinciaal niveau door de provincies uitgewerkt. Sinds 2014 zijn de provincies echter ook verantwoordelijk voor de begrenzing en de ontwikkeling van dit Natuurnetwerk. In het Natuurpact hebben de provincies met het rijk afgesproken om tot 2027 80.000 hectare natuur in te richten. De provincies beschermen het Natuurnetwerk door middel van het 'Nee, tenzij' - principe: de provincie staat geen nieuwe functies toe, tenzij is aangetoond dat ze niet schadelijk zijn voor de natuur. Het afwegingskader Natuurnetwerk Nederland is alleen van toepassing voor ingrepen binnen het Natuurnetwerk Nederland.

Natuurnetwerk Drenthe

Het plangebied ligt buiten het Natuurnetwerk Drenthe. Op enkele kilometers ervandaan. Een overzicht is hieronder weergegeven.

Figuur 11. Ligging van het Natuurnetwerk Drenthe (groen) t.o.v. onderhavig leidingtracé (rood)
bron: <https://geo.drenthe.nl/geoportaal/>

[De effectenbeoordeling voor Natuurnetwerk Nederland](#)

Het plangebied ligt op enkele kilometers van het Natuurnetwerk Nederland. Er geldt geen externe werking op het NNN. Deze werkzaamheden betreffen tijdelijke veranderingen en werkzaamheden in grasland en industrieterrein en hebben geen negatieve effecten op de kernkwaliteiten of andere waarden van het Natuurnetwerk. Er is gezien de aard van de werkzaamheden geen sprake van verstoring, versnippering of vernietiging van natuurwaarden. De ingreep kan zonder verdere procedure in het kader van het NNN plaatsvinden.

5.2 Soortbescherming

Van het plangebied is een bronnenonderzoek verricht naar het voorkomen van beschermde soorten in het onderzoeksgebied en in de directe omgeving daarvan. Door middel van het veldbezoek is een inschatting gemaakt van de te verwachten beschermde soorten in het plangebied. Daarna is bekeken welke effecten de werkzaamheden kunnen hebben op de mogelijk aanwezige beschermde soorten. De werkzaamheden bestaan uit het gestuurd boren danwel het met een graafmachine ingraven van een gasleiding over een lengte van 4 kilometer. De werkplaatsen voor het gestuurd boren zijn enkele vierkante meters groot en maximaal 2 meter diep; de gleuf zal grofweg 50 cm breed en 60-100cm diep worden. De boormachine zal hier en daar via bermen en graslanden geplaatst moeten worden.

5.2.1 Grondgebonden zoogdieren

Bronnenonderzoek

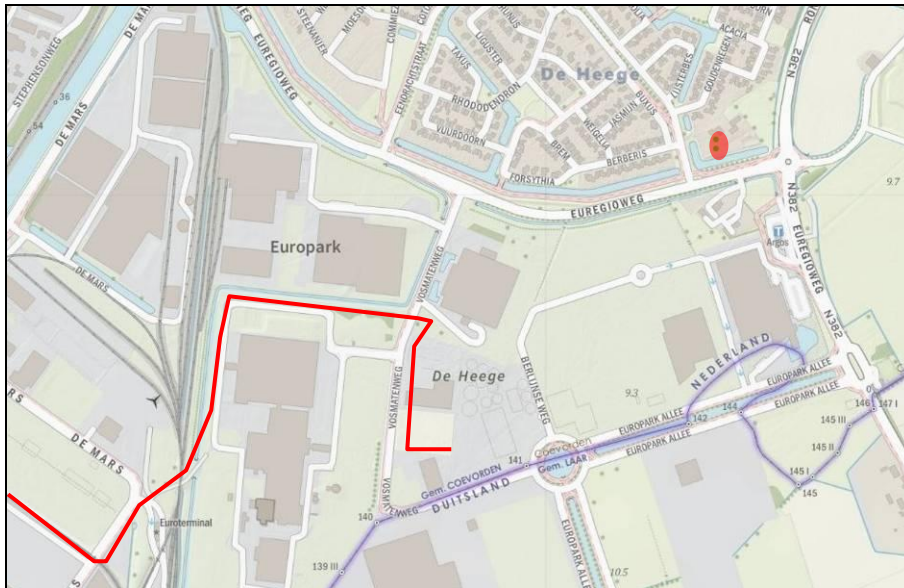
Een aantal al dan niet beschermde grondgebonden zijn in het plangebied of in de directe omgeving ervan waargenomen. Hier volgt een overzicht van deze soorten.

Tabel 1. Overzicht van grondgebonden die zijn waargenomen en / of voor kunnen komen zeer nabij of in het plangebied.

Soort	Waarneming (literatuur)	Potentieel voorkomend	Beschermingsstatus		
			Vrijgestelde soort	Andere soort	Habitatrichtlijnsoort
alg. muizensoorten	x	x	x		
mol	x	x	x		
wezel	x	x	x		
haas	x	x	x		
konijn	x	x	x		
egel	x	x	x		
vos	x	x	x		
ree	x	x	x		
bunzing	x	x	x		
hermelijn	x	x	x		
eekhoorn	x	x		x	
veldspitsmuis	x	x		x	
steenmarter	x	x		x	
das	x	x		x	

Nabij Coevorden zijn geen waarnemingen bekend van beschermde grondgebonden zoogdieren uit de lijst 'Habitatrichtlijn'. Waarnemingen van 'andere soorten' zijn er binnen of in de directe omgeving van de plangebieden wel gevonden, het gaat daarbij om veldspitsmuis, eekhoorn, das en steenmarter. Verblijfplaatsen kunnen zich bevinden in bomen (bv. eekhoorn), in hopen in de grond (bv. das) of in huizen (bv. steenmarter). De relatief zeldzame veldspitsmuis komt op minder dan een kilometer voor (fig.12).

Figuur 12. Waarnemingen van veldspitsmuis ten opzicht van plangebied.

Veldonderzoek

Het plangebied en de directe omgeving zijn onderzocht op aanwijzingen van verblijfplaatsen van grondgebonden zoogdieren. Verblijfplaatsen van beschermde zoogdieren zijn niet aangetroffen en worden op plaatsen waar de leiding mogelijk komt te liggen, niet verwacht. Er zijn geen bomen of gebouwen die geschikt zouden zijn en worden aangetast door de werkzaamheden. Holen, burchten of andere mogelijke verblijfplaatsen, zoals bv eekhoornnesten, zijn niet waargenomen langs dit tracé wat grotendeels in open industriegebied ligt. Algemene muizensoorten en een enkele mol / konijn zullen er ongetwijfeld hun verblijfplaats hebben maar zijn vrijgesteld. Molshopen en konijnenkeutels zijn op diverse locaties aangetroffen (fig. 13). Het in te graven deel van de gasleiding komt over bijna het gehele tracé te liggen in grasberm of weiland. Kortgemaaid en nergens ruig. In het laatste stukje komt het te liggen in een maisakker. Dit alles is geen optimaal biotoop voor de veldspitsmuis, die een voorkeur heeft voor kleinschalig agrarisch cultuurlandschap dat niet te intensief beheerd wordt. Hij komt voor in overgangsvegetaties, lintvormige landschapselementen, opgaande kruidenvegetaties en overhoekjes. En ook in aanliggende, braakliggende of niet begraasde kruidenvegetaties, zoals boomgaarden, kan hij worden aangetroffen. Op het braakliggende terrein van de biovergistingsinstallatie zou de soort voor kunnen komen. Op de plaats van de leiding aldaar is het gras te kort voor de soort (fig. 7).

Figuur 13. Waarnemingen van molshopen en konijnenkeutels in het plangebied.

Er zal nergens in de oever of in een watergang gewerkt worden; de leiding zal waar sloten of kanalen liggen ondergronds gaan.

Effectenbeoordeling

Verblijfplaatsen of indicaties van de aanwezigheid van beschermde grondgebonden zoogdiersoorten uit de categorie 'andere soorten' of 'Habitatrichtlijnsoorten' zijn niet gevonden binnen of langs het plangebieden. Op watergebonden zoogdieren zoals otter, bever en waterspitsmuis kunnen geen negatieve effecten optreden; er wordt immers niet in of dichtbij water gewerkt in dit project. Er zijn sporen van konijn en mol waargenomen. Verblijfplaatsen zullen echter niet worden geschaad en deze soorten zijn niet beschermd of vrijgesteld. Bomen, opgaande vegetatie, watergangen en gebouwen blijven intact. Het betreft het ingraven van een gasleiding in intensief gemaaid wegberm of weiland. Tijdens de werkzaamheden zullen eventueel in de buurt foeragerende of anderszins tijdelijk aanwezige beschermde grondgebonden zoogdieren zich uit de voeten maken. Voor de veldspitsmuis is de locatie van de (tijdelijke) gasleidinggeul niet geschikt; het is te kort gemaaid. De locatie van de biogasinstallatie is wel geschikt; hier zou de veldspitsmuis voor kunnen komen. Dit valt echter buiten het onderzoekskader.

5.2.2 Vleermuizen

Vleermuizen zijn zwaar beschermde soorten die onder de categorie Habitatrichtlijnsoorten vallen. Verblijfplaatsen (kraam-, zomer, paar- en winterverblijven) en essentiële vliegroutes en foerageergebieden van deze soorten zijn beschermd, ook in de nieuwe wet.

Bronnenonderzoek

Volgens verspreidingsgegevens van vleermuizen komen in de ruime omgeving van de plangebieden diverse vleermuissoorten voor (Broekhuizen, 2016 en NDFF). Deze zijn te zien in onderstaande tabel.

Tabel 2. Overzicht van vleermuizen die zijn waargenomen in de omgeving van Coevorden en het deel wat daarvan kan voorkomen in of zeer nabij de plangebieden.

Soort	Waarneming (literatuur)	Pot. voorkomend	Beschermingsstatus		
			Vrijgestelde soorten	Andere soorten	Habitat richt lijnsoort
Gew. dwergvleermuis	x	x			x
Gew. grootoorvleermuis	x	x			x
Laatvlieger	x	x			x
Rosse vleermuis	x	x			x
Ruige dwergvleermuis	x	x			x
Watervleermuis	x	x			x
Baardvleermuis	x				x

Winterverblijfplaatsen of andere typen verblijfplaatsen nabij onderhavige plangebied zijn vanuit bronnen niet bekend. Dichtstbijzijnde overwinteringsplaats van baard- / Brandts vleermuis komt naar voren van nabij de Klinkenvlierse Plas, op zo'n 1500 meter afstand.

Veldonderzoek

Er kunnen geen vleermuisverblijfplaatsen binnen de plangebieden aanwezig zijn. Hoewel er bomen en gebouwen in de omgeving staan met mogelijkheden voor vleermuisverblijven, blijven deze plaatsen intact. Lijnvormige landschapselementen zoals bomenrijen en watergangen zouden als vliegroute voor vleermuizen kunnen dienen. Zo zijn er boven het Coevordense kanaal waarschijnlijk vliegroutes voor vleermuizen die watergangen volgen zoals de water- en de meervleermuis.

Effectenbeoordeling

Verblijfplaatsen van vleermuizen zijn strikt beschermd. Gebouwen en bomen blijven behouden of staan dermate ver van het plangebied dat eventuele vleermuisverblijfplaatsen onverstoorde zullen blijven door de kortstondige graafactiviteiten. Er wordt niet 's nachts gewerkt. Foerageergebieden of vliegroutes worden door het graven van de geul niet aangetast; een groot deel van leiding wordt ondergronds gestuurd aangelegd. Overige delen betreffen graafwerkzaamheden waarbij gewerkt / gegraven wordt in intensief grasland. Een voor vleermuizen weinig interessant foerageerbiotoop. Bovendien is het een tijdelijke ingreep. Samengevat zijn er op vleermuizen geen negatieve effecten door de plaatsing van de gasleiding.

5.2.3 Vogels

De wet kent geen standaardperiode voor het broedseizoen. Dit omdat het broedseizoen van soort tot soort en van jaar tot jaar kan verschillen. Globaal kan voor het broedseizoen grofweg de periode van 15 maart t/m 15 juli worden aangehouden. Echter ook buiten deze periode kunnen vogels broeden en dan is dat broedsel beschermd. Daarnaast zijn van enkele vogelsoorten de nesten het hele jaar door beschermd, dus ook als ze niet in gebruik zijn.

Bronnenonderzoek

Op puntniveau zijn maar enkele vogelgegevens bekend maar er zullen zich ongetwijfeld algemene soorten in de buurt van de plangebieden bevinden. Dicht bij het plangebied komen volgens bronnen geen jaarrond beschermde nesten voor. Waarnemingen van buizerdnesten en territoriale boomvalken en sperwers zijn op meer dan 100 meter van het spoor. Er is volgens bronnen geen sprake van roekenkolonies bij het plangebied. Wel worden soms grote groepen roeken in de buurt foeragerend gezien.

Veldonderzoek

Tijdens het bezoek zijn vogelsoorten waargenomen waaronder o.a. merel, ekster, roek, kauw, wilde eend en roodborst. Er zijn geen jaarrond beschermde nesten waargenomen. Wel zijn er mogelijkheden voor algemene broedvogels om te nestelen in de buurt van de plangebieden op plekken met bomen, struiken en opgaande vegetatie. Ook op de plek van de biogasinstallatie zijn in het broedseizoen vogels te verwachten. Tijdens het veldbezoek waren er hier foeragerende roeken en kauwen aanwezig. Direct naast de leidinggeul of intrede/uitredepunten worden geen nesten verwacht; daarvoor is aanwezige vegetatie te kort of is de plaats gewoonweg te onrustig.

Effectenbeoordeling

In de directe omgeving van de ingreep zijn geen jaarrond beschermde (roof)vogelnesten aanwezig. Het betreft een grasberm of een -strook waarin tijdelijk gegraven gaat worden. Bomen en struiken blijven behouden en dus evt. nesten daarin ook. Op plekken waar toch struiken of hoge vegetatie verwijderd moeten worden (buiten huidige verwachting) wordt geadviseerd dit buiten het broedseizoen (half maart-half juli) te doen. Op vogels worden dan geen negatieve effecten verwacht.

5.2.4 Reptielen, amfibieën en vissen

Er zullen geen werkzaamheden aan sloten of andere wateren plaatsvinden en daardoor zullen er geen negatieve effecten op vissen of amfibieën of hun voortplantingsplaatsen ontstaan. Vissen worden hierna dan ook in de effectenanalyse buiten beschouwing gelaten.

Bronnenonderzoek

Er zijn geen waarnemingen bekend rond het plangebied van reptielen of beschermde amfibieën (tabel 4). Deze soorten komen wat verder van het plangebied voor, vooral in natuurgebieden zoals Bargerveen. Algemene niet beschermde soorten als bastaardkikker, kleine watersalamander, bruine kikker of gewone pad komen zeker rond het plangebied voor.

Veldonderzoek

Tijdens het veldbezoek zijn geen beschermde amfibieën of reptielen aangetroffen, wel is gelet op mogelijk geschikt biotoop direct binnen en langs het leidingtracé. Het bestaat voornamelijk uit strakgemaaide wegberm of weiland met weinig dekking voor overwinterende amfibieën. Water, al dan niet tijdelijk, wordt in geen van de plangebieden verwacht. Wel stond er regenwater op de plek van de biovergistingsinstallatie tijdens het veldbezoek. Of dit jaarrond aanwezig is, is niet bekend. Het ligt buiten de plek van de gasleiding.

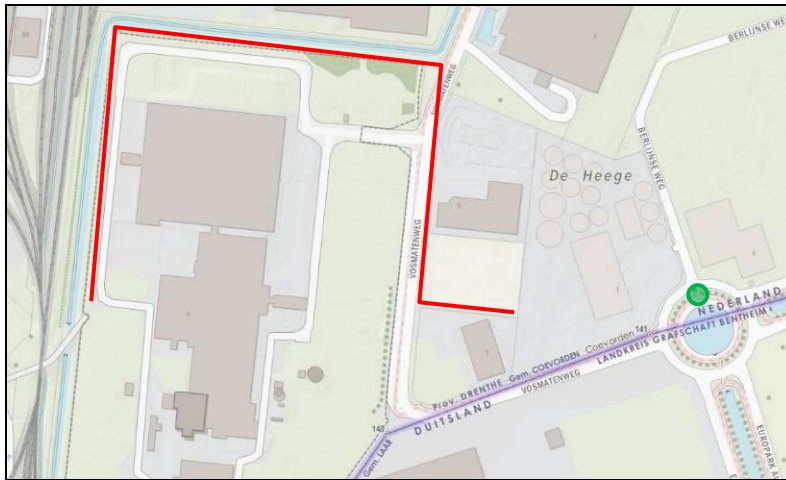
Effectenbeoordeling

Watergangen of -partijen worden door de geplande werkzaamheden niet aangetast. Voortplantingswateren van amfibieën of het leefgebied van vissen daarmee ook niet. Andere beschermde amfibieën worden niet in Coevorden verwacht. Rugstreeppadden zijn binnen een straal van 15 km rond Coevorden de afgelopen vijf jaren niet gemeld. Op voortplantings- en overwinteringsbiotoop van beschermde amfibieën en reptielen worden daarom geen negatieve effecten door de aanleg van de gasleiding verwacht.

5.2.5 Flora

Bronnenonderzoek

Er zijn nauwelijks waarnemingen bekend van beschermde planten binnen een kilometer van het plangebied. De enige waarneming betreft die van drie kluwenklokjes in 2016 op 150-200 meter afstand (fig. 14). Het ging daarbij om zogenaamde escapes, geen wilde planten.

Figuur 14. Waarneming van kluwenklokje in 2016.

Veldonderzoek

Tijdens het veldbezoek zijn geen beschermde planten waargenomen. Dit is gezien de tijd van het jaar niet verwonderlijk. Het plangebied bestaat uit overwegend intensief gemaaid grasland en een stukje maïsland. Dit is over het algemeen geen biotoop voor zeldzame of beschermde plantensoorten. Afgaand op de verspreiding van de waargenomen beschermde plantensoorten en het onderhavige biotoop worden er in de zone van gasleiding geen beschermde planten verwacht.

Effectenbeoordeling

Beschermde planten uit de Wet natuurbescherming worden in of nabij het plangebied niet verwacht. De waarnemingen uit bronnen betreffen niet wilde exemplaren of planten die een ander biotoop hebben dan kortgemaaide, intensief beheerde graszone. Negatieve effecten op beschermde planten worden daarmee niet verwacht.

5.2.6 Ongewervelden

Bronnenonderzoek

Er zijn geen waarnemingen bekend van beschermde ongewervelden nabij Coevorden (tot 1km); Uitzondering betreft de waarneming van een zwervende grote weerschijnvlinder in 2013 ten westen van Coevorden.

Veldonderzoek

Tijdens het veldbezoek is een inschatting gemaakt op het voorkomen van beschermde ongewervelden in het plangebied. Iedere soort is afhankelijk van een bepaald habitat. Zo zijn libellen afhankelijk van water en dagvlinders van (specifieke) waard- en nectarplanten. Deze voorwaarden zijn in binnen het plangebied niet of nauwelijks aanwezig. Het overwegend verharde en doodgespoten spoormilieu is over het algemeen een onaantrekkelijk habitat voor beschermde dagvlinders en libellen of andere ongewervelden. In het water wordt niet gewerkt, dus er is geen invloed op de voortplantingsplekken van libellen.

Effectenbeoordeling

Beschermde ongewervelden worden gezien het aanwezige weinig geschikte biotoop niet in het plangebied verwacht. Grasbermen op industrieterrein en maïsland kunnen wel voor enkele algemene insectensoorten een leefmilieu bieden, maar niet voor zeldzame / beschermde soorten.

6. Conclusies en aanbevelingen

Aan de hand van het voorgaande kan een aantal conclusies worden getrokken en worden aanbevelingen gegeven voor de te nemen vervolgstappen.

6.1 Gebiedsbescherming

De locaties van de geplande graafwerkzaamheden liggen op minimaal 15 kilometer van het meest nabijgelegen Natura 2000-gebied. Effecten kunnen door de kleinschaligheid van de leidingplaatsing en de afstand niet optreden op Natura 2000-gebieden. Er hoeft geen Aeries of PAS beoordeling berekening te worden uitgevoerd.

De plangebieden liggen buiten het Natuurnetwerk Nederland. Het is een tijdelijke ingreep waarbij de situatie voor en na de werkzaamheden hetzelfde is. Bovendien blijft de bestemming hetzelfde. De ingreep kan zonder verdere procedure in het kader van het NNN plaatsvinden.

6.2 Soortbescherming

Hieronder worden per soortgroep de resultaten en aanbevelingen samengevat. Te allen tijde geldt de zorgplicht ook voor niet beschermde dieren en planten.

6.2.1 Grondgebonden zoogdieren

Verblijfplaatsen of indicaties van de aanwezigheid van beschermde grondgebonden zoogdiersoorten uit de categorie 'andere soorten' of 'Habitatrichtlijnsoorten' zijn niet gevonden binnen of langs het plangebieden. Op watergebonden zoogdieren zoals otter, bever en waterspitsmuis kunnen geen negatieve effecten optreden; er wordt immers niet in of dichtbij water gewerkt. Bomen, opgaande vegetatie, watergangen en gebouwen blijven intact. Het betreft het ingraven van een gasleiding in grasberm en maïsveld. Tijdens de graafwerkzaamheden zullen in de buurt aanwezige grondgebonden zoogdieren zich uit de voeten maken. Er wordt in niet 's nachts gewerkt. Veldspitsmuizen worden op de locaties van de te graven gasleidinggeul niet verwacht, daar is het gras namelijk kort gemaaid en eenzijdig. Veldspitsmuizen leven in ruige, extensief onderhouden graslanden, zomen en bosranden. Door de terreinen kort te houden kan vestiging voorkomen worden. Op de plaats waar de biovergistingsinstallatie is gepland is wel geschikt biotoop voor de beschermde en zeldzame veldspitsmuis aanwezig. Dit ligt buiten dit onderzoekskader. Geadviseerd wordt de gasleiding zo dicht mogelijk bij/tegen de ontsluitingsweg ten zuiden van het gebied te leggen. Wanneer men bij nader inzien moet graven in ruige of braakliggende terreinen, dient nader bepaald te worden wat de effecten op veldspitsmuis kunnen zijn.

Er is voor deze soortgroep dan ook indien het gras regelmatig gemaaid blijft tot de start van de werkzaamheden, geen mogelijk conflict met de Wet natuurbescherming.

6.2.2 Vleermuizen

Verblijfplaatsen van vleermuizen zijn strikt beschermd. Gebouwen en bomen blijven behouden of staan dermate ver van het plangebied dat eventuele vleermuis(winter)verblijfplaatsen onverstoord zullen blijven door de kortstondige activiteiten.

Activiteiten overdag hebben geen negatieve effecten, daarvoor zijn de afstanden tot de werkzaamheden te groot. Foerageergebieden en vliegroutes worden niet aangetast. Er zijn daarom door de ingreep geen negatieve effecten op vleermuizen te verwachten.

6.2.3 Vogels

Op de plekken van de graafwerkzaamheden zijn geen jaarrond beschermde (roof)vogelnesten. Het betreft een grasberm, weiland en maïsveld waarin kort een geul of een gat voor een boormachine gegraven gaat worden. Bomen en struiken blijven behouden en dus evt. nesten daarin ook. Roekenkolonies liggen ver genoeg van het spoor om niet verstoord te worden door de aanleg van de kabel. Geadviseerd wordt om indien men hoge vegetatie of door struiken toch moet verwijderen dit te doen buiten het broedseizoen (buiten half maart-half juli).

6.2.4 Reptielen, amfibieën en vissen

Watergangen of -partijen worden door de geplande werkzaamheden niet aangetast. Voortplantingswateren van amfibieën of het leefgebied van vissen daarmee ook niet. Reptielen worden in de buurt van de besproken ingreeplocatie bij Coevorden niet verwacht. Ook beschermde amfibieën worden niet verwacht.

6.2.5 Flora

Beschermde planten uit de Wet natuurbescherming worden in het plangebied niet verwacht. De waarnemingen uit de omgeving betreffen niet wilde exemplaren of planten die een ander biotoop benodigen dan een spoorberm of intensief gemaaid weiland.

6.2.6 Ongewervelden

Beschermde ongewervelden worden gezien het aanwezige weinig geschikte biotoop niet in de plangebieden verwacht. Ze zijn gebonden aan specifieke biotopen - of biotoopelementen zoals rivieren, beken, heiden, vennen of moerassen. Deze komen niet voor op de plekken van de werkzaamheden.

Bronnen

Literatuur

- Bos, F., Bosveld, M., Groenendijk, D., Swaay, van C. & Wynhoff, I., De Vlinderstichting 2006. De dagvlinders van Nederland, verspreiding en bescherming (Lepidoptera: Hesperioidea, Papilionoidea. - Nederlandse Fauna 7. Leiden. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey - Nederland.
- Broekhuizen, S., K. Spoelstra, J.B.M. Thissen, K.J. Canters & J.C. Buys (redactie) 2016. Atlas van de Nederlandse zoogdieren. - Natuur van Nederland 12. Naturalis Biodiversity Center & EIS Kenniscentrum Insecten en andere ongewervelden, Leiden. ISBN: 9789050115346.
- Creemers., R.C.M. & J.J.C.W. van Delft (RAVON)(redactie) 2009. De amfibieën en reptielen van Nederland. - Nederlandse Fauna 9. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, EIS - Nederland, Leiden.
- Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie, 2002. De Nederlandse libellen (Odonata). Nederlandse Fauna 4. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey - Nederland, Leiden.

Websites

- www.rijksoverheid.nl
- www.zoogdieratlas.nl
- www.google.nl/maps
- www.ecogrid-ndff.nl
- www.synbiosys.alterra.nl
- https://geo.drenthe.nl/geoportaal/src/?lang=nl&topic=ehs&bgLayer=openbasiskaart.nl&catalogNodes=26,28,29&layers=GBI.FO_MASK_DR_NL,GBI2015.NAT_EHS_2015_V-defensie,GBI_NAT_NNN_2017_V,GBI.NAT_EHS_EVZ_2016_L&X=521567.50&Y=241990.00&zoom=6